

РОЗДІЛ 12

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

УДК 341.231.145

УНІВЕРСАЛЬНІ МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ

UNIVERSAL INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS FOR THE RIGHT TO HIGHER EDUCATION

Громовенко К.В.,
к.ю.н.,
ректор

Міжнародний гуманітарний університет

У статті висвітлено розвиток міжнародного забезпечення права на вищу освіту в рамках формування сучасного міжнародного права прав людини. Досліджено приписи Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, розвинуті у діяльності профільного комітету ООН, висвітлена діяльність Спеціального доповідача ООН з питання права на освіту.

Ключові слова: вища освіта, конвенційні комітети, права людини, право на освіту, стандарти освіти.

В статье освещены развитие международного обеспечения права на высшее образование в рамках формирования современного международного права прав человека. Исследована предписания Международного пакта об экономических, социальных и культурных правах, развитые в деятельности профильного комитета ООН, освещена деятельность Специального докладчика ООН по вопросу права на образование.

Ключевые слова: высшее образование, конвенционные комитеты, права человека, право на образование, стандарты образования.

The article deals with the development of the international provision of the right to higher education within the framework of the formation of modern international human rights law. The demands of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, developed in the activities of the UN relevant Committee, are examined, and the activities of the UN Special Rapporteur on the right to education are covered.

Key words: higher education, convention committees, human rights, right to education, educational standards.

Якісні зміни у нормативному забезпеченні сучасних освітніх відносин є важливою темою аналізу та пошуку для вітчизняної правової доктрини. Водночас відповідний науковий аналіз не може бути повним без вивчення процесів розвитку міжнародних механізмів у сфері вищої освіти, зокрема в умовах становлення міжнародного права прав людини.

Становлення у другій половині ХХ ст. системи універсальних конвенцій та резолютивних актів ООН у цій сфері, з'явлення специфічних механізмів контролю у сфері відповідних зобов'язань держав призвело до нової наднаціональної правової реальності, що безумовно вплинула на організацію національних правових систем. Дослідження зазначеної проблематики має безумовну актуальність.

Тому метою цієї статті є визначення форми та змісту сучасних універсальних міжнародно-правових стандартів у сфері права на вищу освіту. Для її досягнення необхідно вирішити наукові завдання аналізу та порівняння змісту відповідних універсальних угод та ключових резолютивних актів з прав людини, визначення специфіки відображення у них права на освіту, характеристика механізмів контролю за реалізацією цього права. У рамках діяльності вітчизняних фахівців питанням розвитку джерел міжнародного права прав людини, приділяли увагу такі вітчизняні автори як Б.В. Бабін, М.В. Буроменській, В.Г. Буткевич, О.О. Гріненко, А.І. Дмитрієв, В.В. Мицик тощо, водночас освітні питання у їх працях практично не підіймалися.

Варто вказати, що право на освіту окремо закріплене у міжнародному праві, починаючи з Загальної декларації прав людини. За ст. 26 цієї Декларації 1948 р. кожна людина має право на освіту, освіта повинна бути безоплатною, хоча б на початковому та загальному рівнях; технічна і професійна освіта має бути загальнодоступною, а вища освіта – бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного (англ. «equally accessible to all on the basis of merit»). При цьому освіта повинна бути спрямована на

повний розвиток людської особи та збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта також повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами та має сприяти діяльності ООН з підтримання миру. Крім того, за ч. 3 ст. 26 Декларації, батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх дітей [3]; [15].

Водночас наріжним міжнародним універсальним актом, що закріпив право на освіту, слід вважати Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р. Відповідна ст. 13 Пакту у своїй ч. 1 відображає вищенаведену формулу права на освіту Декларації 1948 р., а у ч. 2 ст. 13 розширює відповідні міжнародно-правові гарантії. Додамо, що еволюцію приписів Декларації 1948 р. у сфері освіти, зокрема через Конвенцію 1960 р. та Пакт 1966 р. визнають й сучасні науковці, які водночас підкреслюють й важливість роботи конвенційних комітетів ООН для розвитку цих приписів [10, р. 135-139]. Так, нормою ст. 13 Пакту передбачено, що:

– базова освіта в її різних формах, включаючи технічну та професійну додаткову (англ. «technical and vocational secondary education»), має бути відкритою та доступною (англ. «available and accessible») для всіх шляхом життя всіх доцільних заходів, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

– вища освіта повинна бути зроблена однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного шляхом життя всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

– має активно проводитися розвиток системи навчальних закладів усіх ступенів, повинна бути встановлена адекватна система стипендій (англ. «adequate fellowship system») та постійно поліпшуватися матеріальні умови для викладачів [8].

Крім того, згідно ч. 3, ч. 4 ст. 13 пакту держави мають обов'язок поважати свободу батьків та законних опікунів,

виробити для своїх дітей не тільки засновані публічною владою навчальні заклади, але й інші заклади, що відповідають мінімуму вимог до освіти, який встановлює чи затверджує держава, для забезпечення релігійної та моральної освіти своїх дітей відповідно до своїх власних переконань. Пакт не може застосовуватися для обмеження свободи осіб й установ засновувати та керувати закладами освіти, за умов дотримання такими закладами умов Пакту і мінімальних затверджених державою стандартів [8].

Отже специфікою вказаних норм Пакту є неодноразове згадування про виключні повноваження держави щодо встановлення мінімальних освітніх стандартів, із певною невизначеністю, в якій мірі ці стандарти мають охоплювати вищу освіту, яку пакт виокремив від професійної та технічної. Також значення для системи вищої освіти становлять норми ст. 15 Пакту, за якими визнається право кожної людини на користування результатами наукового прогресу та їх практичного застосування, обов'язок держав поважати свободу, безумовно необхідну для наукових досліджень і творчої діяльності, визнання корисності заохочення та розвитку міжнародних контактів і співробітництва в науковій сфері [8].

Реалізацію приписів Пакту має контролювати Комітет з економічних, соціальних та культурних прав ООН, якому повинні звітувати держави-учасниці. Також Комітет міг отримувати, за Факультативним протоколом до Пакту, індивідуальні скарги від жертв порушень (Україна до цього механізму не приєдналася). Комітет при цьому міг не лише вирішувати конкретні справи та досліджувати періодичні звіти держав, але й надавати загальні коментарі до Пакту, які ставали своєрідною формою інтерпретації приписів цього універсального договору. У вимірі нашого дослідження особливу значущість має Загальний коментар № 13 «Право на освіту (стаття 13 Пакту)», наданий Комітетом у грудні 1999 р. [13].

У ст. 1 Загальний коментар № 13 визначає освіту як водночас одне з прав людини та й як необхідний засіб для реалізації його інших прав. Адже, відкриваючи широкі можливості, право на освіту є головним засобом надання можливості економічно й соціально маргінальним групам дорослих та юнацтва покінчити з убогістю й брати повноправну участь у житті своїх громад. Освіта, вказувалося у коментарі, відіграє життєву роль у зміцненні прав жінок, захисті неповнолітніх, в заохоченні прав людини та демократії, охорони довкілля та контролю за демографією стає оптимальною інвестиційною сферою для публічної влади [13].

Але, крім цього, визначалося, що освіта «має не тільки практичне значення: високоосвічений, просвіщений знанням розум, здатний до вільного і різнобічного мислення є одним з людських радощів і достоїнств». Коментар № 13 охоплював усі аспекти освіти, ґрунтуючись як на змісті ст. 13 Пакту, так й аналізуючи зміст відповідних зобов'язань держав та висвітлюючи практику виявлених Комітетом порушень вимог Пакту, аналізу Комітетом національних звітів країн світу. При цьому відзначалося, що приписи Пакту щодо освіти розширено як іншими договорами так й рекомендаційними міжнародними документами, такими як Всесвітня декларація про освіту для всіх 1990 р., Віденська декларація та Програма дій (п. 33 ч. 1, п. 80 ч. 2), План дій на Десятиріччя освіти в галузі прав людини ООН тощо [13].

Загальний коментар № 13 визначав такі потреби діяльності освіти, як наявність, що має бути забезпеченою державами через достатню кількість діючих навчальних закладів і програм, включно з їх належними будівлями у відповідному санітарно-гігієнічному стані, з професійним викладацьким складом, що повинен мати конкурентоспроможний для внутрішнього ринку рівнем заробітної плати та необхідні навчальні матеріали, із такими елементами інфраструктури, як бібліотека, комп'ютерні засоби, інформаційні технології. Іншим критерієм було визначено

доступність, за яким у державі навчальні заклади та програми повинні мати три взаємопов'язані риси: відсутність дискримінації, фізична та економічна доступність, включно із поступовим запровадженням безкоштовної вищої освіти. Наступним критерієм було вказано прийнятність, за якою форма та зміст освіти, включаючи програми та методи навчання, мають бути якісними, адекватними й враховувати культурні особливості. Четвертим критерієм було вказано адаптованість, адже освіта має бути гнучкою, адаптуватися до нагальних потреб, суспільства, громад та індивідів [13].

Важливість таких чотирьох факторів освіти, а саме наявності, прийнятності, доступності та адаптованості, для ефективної реалізації права на освіту визнають й сучасні науковці, такі як Б. Праневічене, відзначаючи, що їх концепція була уперше запровадженою колишнім Спеціальним доповідачем К. Томашевською [10, р. 139].

Досліджуючи окремо питання стандартів права на вищу освіту, як зміст п. «с» ч. 2 ст. 13 Пакту, Загальний коментар № 13 у ст. 17, 18 відзначав, що вища освіта також має відповідати критеріям наявності, доступності, прийнятності та адаптованості. При цьому відмінності вимог ст. 13 Пакту стосовно професійної та вищої освіти, відзначалося у коментарі, у їх переважній частині не мають принципового значення, адже згідно з Декларацією 1948 р., професійна освіта може бути водночас й вищою. Водночас відмінність, за якою професійна та базова освіта має бути «доступною для всіх», а вища – тільки «на основі здібностей» визнавалася, а самі здібності у коментарі № 13 пропонувалося розуміти у вимірі «набутого досвіду та знань» [13].

Цікаво, що визнаючи проблеми реалізації припису Пакту про гідні матеріальні умови викладацького персоналу, Загальний коментар № 13 пропонував ув'язувати такі приписи із ст. 2, ст. 3, ст. 6, ст. 7 та ст. 8 Пакту щодо прав викладачів на колективні переговори та профспілки, звертав увагу на приписи спільної Рекомендації МОП та ЮНЕСКО про становище вчителів 1966 р. та Рекомендації ЮНЕСКО про стан викладацького складу системи вищої освіти 1997 р. У цьому вимірі також важливими є статті 38-40 Коментарю № 13, присвячені академічній свободі та самостійності навчальних закладів [13].

У цих приписах відзначено, що право на освіту може здійснюватися лише за наявності у викладачів і учнів академічної свободи, із особливою увагою до вищих навчальних закладів, оскільки, «на думку Комітету, викладачі та студенти вищих навчальних закладів особливо уразливі в плані політичного та іншого тиску, що підриває академічну свободу». Тому, відзначає Комітет, працівники розумової праці можуть безперешкодно, будь то індивідуально або колективно накопичувати, розвивати і передавати знання та ідеї за допомогою досліджень, викладання, досліджень, дискусій, документації, виробництва, творчості чи друкованих праць [13].

У Загальному коментарі № 13 відзначено, що академічна свобода включає право осіб вільно висловлювати думки про установи чи системи, в яких вони працюють, виконувати свої функції, не страждаючи від проявів дискримінації й не маючи остраху перед переслідуванням з боку держави чи інших сил, брати участь в роботі професійних чи представницьких наукових органів і користуватися всіма міжнародне визнаними правами людини. При цьому констатується, що користування академічної свободою породжує й обов'язки, зокрема «на повагу академічної свободи інших осіб, забезпечення об'єктивного обговорення протилежних точок зору та поведіння з усіма особами без прояву дискримінації за будь-якою із заборонених ознак».

Тому, додає Комітет, для користування академічної свободою держави мають гарантувати самостійність вищих навчальних закладів, як ступінь самоврядування, не-

обхідну для реального прийняття цими закладами рішень, що стосуються їх педагогічної діяльності, стандартів, управління й суміжних аспектів. Таке самоврядування має поєднуватися із системами державної звітності, особливо щодо бюджетного фінансування, «з огляду на значний обсяг державних інвестицій у систему вищої освіти» [13].

Характерно, що питання академічних свобод та відповідних гарантій були втілені й у ст. 5 Конвенції про професійну та технічну освіту від 10 листопада 1989 р., схваленій під егідою ЮНЕСКО. За її нормами усі викладачі, зайняті повний або неповний робочий час, повинні володіти відповідними теоретичними та практичними знаннями в своїх областях професійної компетенції, а також відповідними навичками викладання.

При цьому таким викладачам має надаватися можливість удосконалювати наявну у них інформацію, спеціальні знання і навички за допомогою спеціалізованих курсів, практичної підготовки тощо. Крім того, викладачі повинні мати доступ до інформації та підготовці в області педагогічних нововведень, застосованих до конкретної дисципліни, можливість брати участь у відповідних наукових дослідженнях і розробках. Також ця конвенція гарантувала викладачам рівні можливості найму, на недискримінаційній основі, за умовами що мають забезпечувати можливість залучення, набору і роботи кваліфікованих кадрів [4].

Цікаво, що Коментар № 13 визнає неможливість визначення універсальної моделі такої самостійності, але вказує, що «діяльність навчальних закладів повинна бути законною, чесною та справедливою за максимально можливою мірою гласності та участі». Також визнається неоднаковість зобов'язань держав щодо початкової, середньої, вищої та елементарної освіти, але із необхідністю загального дотримання «чотирьох основних характеристик» права на освіту – наявності, доступності, прийнятності та адаптованості [13].

Також певне загальне значення для усіх форм освіти має й Загальний коментар № 11 «План дій щодо начальної освіти», схвалений Комітетом у травні 1999 р. Адже у ст. 2 цього доволі стислого документу вказане, що право на освіту, закріплене у Пакті та інших міжнародних документах, має життєве значення. При цьому констатується, що це право класифікували й як економічне, і як соціальне та як культурне, та насправді воно має ознаки кожного з цих прав. Більш того, Комітет відзначив, що право на освіту водночас є громадянським і політичним та стає центральним у реалізації відповідних прав, уособлює собою взаємозалежність й неподільність усіх прав людини [9].

Також для вищої освіти мають значення окремі вимоги та гарантії Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. Зокрема це приписи його ч. 1 ст. 22 щодо свободи асоціацій та ч. 2 ст. 19, за якими кожна людина має право на вільне вираження своєї думки, яке включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір. Пакт передбачає «особливі обов'язки та особливу відповідальність» під час реалізації цього права та можливість його обмеження лише для поваги прав і репутації інших осіб та для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення [7].

Особливе значення для встановлення стандартів у сфері вищої освіти має й Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Її безперечна важливість зумовлена, зокрема, поширенням дії цієї угоди на «кожну людську істоту до досягнення вісімнадцятирічного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше» (ст. 1). У ст. 28 цієї Конвенції відображено та дещо розвинуто приписи Декларації 1948 р. та Пакту 1966 р. щодо права на освіту, з «метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей». При цьому передбачається потреба забез-

печення доступності вищої освіти для всіх на основі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів; забезпечення доступності інформації і матеріалів у галузі освіти та професійної підготовки для усіх учнів.

Можна вважати, що на заклади вищої освіти, де навчаються неповнолітні, безперечно поширюються вимоги ч. 2 ст. 28 цієї Конвенції, за якою держави мають вжити всіх необхідних заходів для забезпечення дотримання дисципліни навчання методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини та конвенційних вимогах. Також важливою слід вважати й ч. 3 ст. 28 цієї угоди, за якою держави мають заохочувати та розвивати міжнародне співробітництво щодо освіти, включно з полегшенням доступу до науково-технічних знань та сучасних методів навчання [5].

Певну специфіку слід визначити й у приписах Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей від 18 грудня 1990 р. Попре те, що цей договір є єдиним з універсальних актів про права людини, що досі не є ратифікованим Україною, його норми мають особливу роль для України, як держави-донора трудящих-мігрантів. Загальна норма ст. 30 цього акту поширюється на усіх трудових мігрантів, за нею кожна дитина трудящого-мігранта має основне право на освіту на основі рівності з громадянами відповідної держави перебування [6].

Крім того, за ст. 36 та 43 цієї угоди трудові мігранти, що мають документи або постійний статус в державі роботи за наймом, користуються рівним режимом з громадянами цієї держави щодо доступу до навчальних закладів і послуг відповідно до умов прийому та іншими правилами, що діють відносно відповідних закладів і послуг; доступу до закладів та установ професійної підготовки і перепідготовки. При цьому держава роботи такого мігранта зобов'язана створити умови для забезпечення справжньої рівності становища, з тим щоб працівники-мігранти могли користуватися відповідними правами, зокрема й освітніми [6].

Варто вказати на інші спеціальні універсальні міжнародно-правові процедури, що діють під егідою ООН щодо права на освіту, такі як інститут спеціальних доповідачів. Спеціальний доповідач ООН з питання права на освіту уперше отримав свій мандат згідно резолюції Комісії з прав людини ООН 1998/33 у 1998 р., з того часу на цій посаді змінилося четверо експертів – К. Томасевські (Хорватія), В. Муньос Вільяболос (Коста-Ріка), К. Сінгх (Індія) та К. Болі Баррі (Буркіна-Фасо з 2016 р.). Після трансформації Комісії з прав людини ООН новоутворена Рада з прав людини ООН підтвердила мандат доповідача резолюціями 5/1 та 5/2 2006 р. [12].

Як й інші спеціальні доповідачі, ця службова особа ООН досліджує питання права на освіту через відвідування держав, проведення взаємодії з урядами та розгляду індивідуальних скарг, надання щорічних доповідей до ГА ООН та Ради з прав людини ООН. Наразі, на виконання резолюції Ради з прав людини ООН 8/4 2008 р., Спеціальний доповідач має збирати інформацію про реалізацію права на освіту з усіх можливих джерел та з'ясовувати обставини обмеження такого права, надавати рекомендації щодо їх усунення, взаємодіяти як з державами, так й з інституціями ООН. Також доповідач має визначити обставини взаємозв'язку та взаємодії між правом на освіту та іншими правами людини [12].

Спеціальний доповідач з питань права на освіту активно здійснює візити в країни для дослідження відповідних проблем. Зокрема такі відвідання відбулися до Великобританії та Уганди у 1999 р., до США в 2001 р., до Туреччини, Індонезії та Північної Ірландії у 2002 р., до Китаю та Колумбії в 2003 р., до Ботсвани у 2005 р., до Німеччини та Марокко у 2006 р., до Боснії та Герцеговини та Малайзії у 2007 р., до Гватемали у 2008 р., до Парагваю у 2009 р., до Сенегалу, Монголії та Мексики у 2010 р., до Казахстану в 2011 р., до Тунісу та Еквадору в 2012 р., до Сейшел в 2013 р., до Бутану в 2014 р., до Алжиру та Фіджі в 2015 р.,

до Чилі в 2016 р., до Кот-д'Івуару в 2017 р. [12]. За таких умов відвідання доповідачем України мало б вагоме значення для імплементації в нашій державі універсальних стандартів права на освіту, зокрема й на вищу.

Варто додати, що щорічні доповіді Спеціального доповідача мають тематичний напрям. Зокрема доповідь 2006 р. була присвячена праву на освіту для дівчат (E/CN.4/2006/45), 2007 р. – праву на освіту для людей з інвалідністю (A/HRC/4/29), 2008 р. – праву на освіту в надзвичайних умовах (A/HRC/8/10), 2009 р. – праву на освіту для ув'язнених (A/HRC/11/8), 2010 р. – праву на освіту для мігрантів, біженців та шукачів притулку (A/HRC/14/25) та рівності можливостей освіти (A/HRC/17/29), 2011 р. – фінансуванню освіти (A/66/269) та нормативному забезпеченню якості освіти (A/HRC/20/21), 2012 р. – правосуддю та праву на освіту (A/HRC/23/35), 2015 р. – праву на освіту та приватизації (A/69/402) та захисту освіти від комерціалізації (A/HRC/29/30), 2016 р. – публічно-приватному партнерству та праву на освіту (A/70/342) й праву на освіту у цифровій ері (A/HRC/32/37), 2017 р. – освіта протягом життя (A/71/358) та інклюзивність й безсторонність в освіті (A/72/496) [12].

Крім надання звітів Спеціальний доповідач з питань права на освіту має повноваження отримувати, розглядати та реагувати на повідомлення про ймовірні порушення права на освіту. Для розгляду таких повідомлень доповідач звертається до відповідних національних урядів за коментарями та роз'ясненнями; повідомлення доповідачу можуть носити характер невідкладних звернень або листів про порушення [12].

Крім реалізації універсальних конвенцій у сфері прав людини та діяльності правозахисних органів ООН вагоме значення для регламентації питань вищої освіти мають окремі декларації, схвалені резолюціями ГА ООН. Ці акти, попри відсутність у них ознак міжнародної угоди, часто розуміються сучасним міжнародним правом як джерела міжнародного звичаю або норм *erga omnes* [1, с. 180]. Насамперед до таких документів варто віднести Декларацію ООН про освіту та підготовку в області прав людини, схвалену резолюцією 66/137 ГА ООН 19 грудня 2011 р. За ч. 1 ст. 1 Декларації кожна людина має отримати до-

ступ до освіти і підготовки в області прав людини, а за її ч. 1 ст. 2 освіта в області прав людини мають охоплювати всі види виховної, професійно-освітньої, інформаційної, просвітницької та навчальної діяльності, що безперечно стосується й вищої освіти [14]. При цьому освіта в області прав людини має включати у себе освіту з прав людини, освіту, опосередковану правами людини та освіту в ім'я прав людини. Так освіта має охопити всі прошарки та рівні суспільства, включаючи вищу освіту, та здійснюватися за можливістю, з урахуванням академічних свобод, охоплюючи всі форми освіти, підготовки та навчання, як державні так й приватні (ч. 2 ст. 2, ч. 2 ст. 3 Декларації) [14].

Водночас у ч. 1 та ч. 4 ст. 7, ч. 1 ст. 8 ключову відповідальність за просування і забезпечення освіти в області прав людини «в дусі широкої участі, відкритості та відповідальності» покладено на держави та на їх відповідні урядові органи. Серед іншого така відповідальність охоплює потребу адекватної підготовки, «у відповідних випадках», в сфері міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права для державних посадових осіб, державних службовців, суддів, працівників правоохоронних органів і військовослужбовців, а також потребу адекватної підготовки з прав людини для викладачів та інших представників педагогічних спеціальностей. Для цього держави мають розробити чи сприяти розробці стратегій, політики, планів та програм дій для впровадження освіти з прав людини, зокрема й через їх включення до програм професійної освіти [14].

Також варто навести тези ч. 1 та ч. 1 ст. 14 Декларації ООН про права корінних народів, прийнятої резолюцією ГА ООН 61/295 13 вересня 2007 р. Адже за відповідними нормами корінні народи мають право створювати та контролювати свої системи освіти та учбові заклади, які забезпечують освіту на їхніх рідних мовах, таким чином, щоб це відповідало притаманним їх культурі методам викладання та навчання. Держави разом з корінними народами вживають дієвих заходів для того, щоб представники корінних народів, особливо діти, у тому числі ті, які проживають за межами своїх общин, мали, коли це можливо, доступ до освіти з урахуванням їхніх культурних традицій та на їхній мові [2].

Отже варто прийти до наступних висновків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабін Б. В. Питання розвитку та реалізації міжнародних стандартів прав корінних народів : монографія / Б. В. Бабін, О. О. Грінченко, А. В. Приходько. – Одеса : Фенікс, 2018. – 238 с.
2. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів, прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї 61/295 13 вересня 2007 р. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156 (Last accessed: 13.12.2017).
3. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (Last accessed: 13.12.2017).
4. Convention on Technical and Vocational Education. Paris, 10 November 1989. UNESCO. URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13059&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Last accessed: 13.12.2017).
5. Convention on the Rights of the Child : adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989. UN. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx> (Last accessed: 13.12.2017).
6. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families : adopted by General Assembly resolution 45/158 of 18 December 1990. UN. URL: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CMW.aspx> (Last accessed: 13.12.2017).
7. International Covenant on Civil and Political Rights : adopted by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 UN. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (Last accessed: 13.12.2017).
8. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : adopted by General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966 UN. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> (Last accessed: 13.12.2017).
9. Plans of Action for Primary Education (Article 14 of the Covenant). General Comment No. 11. Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights E/1992/23: Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 20th Session, 26 April – 14 May 1999 UN. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&SymbolNo=E/C.12/1999/4 (Last accessed: 13.12.2017).
10. Pranevičienė B., Pūraitė A. Right to Education in International Legal Documents / Birutė Pranevičienė, Aurelija Pūraitė // Jurisprudencija / Jurisprudence. – 2010. – 3 (121) – P. 133–156.
11. Report of the Special Rapporteur on the Right to Education A/74/243, 29 July 2019. UN. URL: <https://undocs.org/en/A/74/243> (Last accessed: 13.12.2017).
12. Special Rapporteur on the Right to Education. UN. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/SREducation/Pages/SREducationIndex.aspx> (Last accessed: 13.12.2017).
13. The Right to Education (Article 13 of the Covenant). General Comment No. 13. Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights E/C.12/1999/10: Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 21st Session, 15 November – 3 December 1999 UN. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/462/16/PDF/G9946216.pdf> (Last accessed: 13.12.2017).
14. United Nations Declaration on Human Rights Education and Training: Resolution 66/137 adopted by the General Assembly on 19 December 2011. UN. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/66/137> (Last accessed: 13.12.2017).
15. Universal Declaration of Human Rights, proclaimed by the United Nations General Assembly in Paris on 10 December 1948 UN. URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (Last accessed: 13.12.2017).